

Liturgia segédlet

a skabellumokra és a vizsgára való felkészüléshez

III. füzet

A diákság belső használatára készítette

Dr. Fűzes Ádám

mb. ea.

Budapest

2005. április 26.

Tartalom

A húsvéti idő.....	70
Húsvét nyolcada és a húsvéti idő.....	70
Urunk mennybemenetelének ünnepe – Áldozócsüdtörtök.....	70
Pünkösd ünnepe.....	71
A nagyböjti idő.....	72
Hamvazószerdától virágvasárnapig.....	72
Általános tudnivalók.....	72
Nagyböjt kiemelkedő napjai.....	72
Hamvazószerda:.....	72
Nagyböjt 4. vasárnapja: Laetare vasárnap.....	73
Nagyböjt 5. vasárnapja: Feketevasárnap.....	73
A karácsonyi ünnepkör.....	74
Az advent.....	74
A karácsonyi idő.....	75
Karácsony – Urunk születése.....	75
Karácsony nyolcadának jeles napjai.....	75
Vízkereszt – Urunk megjelenése – Epifánia.....	76
Gyertyaszentelő Boldogasszony – Urunk bemutatása – február 2.....	77
Az évközi idő.....	77
Ünnepek az esztendő folyamán.....	78
Az Úr ünnepei.....	78
Szentháromság vasárnapja.....	78
Úrnapja, Krisztus szent testének és vérének ünnepe.....	78
Jézus Szentséges Szívének ünnepe.....	79
Krisztus Király ünnepe.....	79
Könyörgő napok és évnegyedes idők.....	80
A Boldogságos Szűz ünnepei.....	80
Szűz Mária, Isten anyja (jan. 1.).....	80
Urunk születésének hírüladása, Gyümölcsoltó Boldogasszony (márc. 25.).....	80
Szűz Mária mennybevétele, Nagyboldogasszony (aug. 15.).....	80
Szűz Mária, Magyarok Nagyasszonya, Magyarország főpatrónája (okt. 8.).....	80
A Boldogságos Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatása (dec. 8.).....	81
A szentek ünneplése.....	81
Szent zsolozsma.....	81
A III. rész kérdései.....	82

Az alábbiakban több cikk került idézésre az egyes liturgikus napokról való ismeretek elmélyítésére. Ezek természetesen a jegyzet részét képezik, elolvasásuk szükséges a tételek teljes és helyes kifejtéséhez.

A húsvéti idő

A húsvéti idő valószínűleg ószövetségi szokásból ered, melyet az ősegyház átvett, de egészen más tartalommal. Addig, amíg az ószövetségi ünneplés a Húsvét utáni ötvenedik napot aratási hálaadási ünnepnek és a Sínai szövetség megkötésének emlékére tartották, a keresztények egyetlen napnak tekintették a húsvéttól pünkösdig terjedő időszakot.

Húsvét nyolcada és a húsvéti idő

Amikor a keresztény Húsvét ünneplése belép a történelembe, azonnal kapcsolódik hozzá az utána következő ötven nap ünneplése is. Tertullianus szerint „nagy örömmel” kell megünnepelni ezeket a napokat. Szent Ireneus szerint pedig az ünnep „egyetlen napját” jelenti ez az idő. Ebben nyilvánul meg mind a mai napig a húsvéti idő ünneplése.

Húsvét nyolcadát Rómában a „fehér ruhák hetének” nevezték. A IV. századtól a keresztység utáni oktatásokat végezték az új megkeresztelteknek, ez a *misztagógikus katekézis*. Szent Ágoston még beszédeiben is különbséget tesz az „újszülöttek” és a hívek között. Több helyen külön miseszöveg található Húsvét nyolcadára és a megkereszteltekért. A Húsvét utáni vasárnap az új megkereszteltek letették fehér ruháikat és a hívek közt megkezdték tanúságtevő életüket. Ezt a vasárnapot „Fehérvasárnapnak” nevezzük ma is. A *Sacramentarium Gelasianum*ban egy második miséje is van e vasárnapnak, amelyen az egy éve keresztelteket ünneplik (*pascha annotinum*). Minden nap van Dicsőség a misében, és lehet szekvencia is.

A húsvéti idő olvasmányait nem az Ószövetségből, hanem az Apostolok cselekedeteiből olvassuk. Az evangélium pedig szent János evangéliumából, a búcsúbeszéd egyes részei. A húsvéti idő saját éneke az „Alleluja”, amelyet a misék bevonulási és áldozási énekeihez is hozzá teszünk, illetve a Válaszos zsoltár válasza helyett is alkalmazható.

Urunk mennybemenetelének ünnepe – Áldozócsütörtök

A szentírási olvasmány (Ap Csel 1,1-11) elbeszéli a mennybemenetel eseményét a Húsvét utáni 40. napon és a Szentlélek eljövételének megígérését, az evangéliumban pedig elhangzik Krisztus ígérete: „Én veletek vagyok minden nap a világ végéig” (Mt 28,20) és „elküldöm nektek a Vigasztalót” (Jn 16,7).

Már a IV. században ünnepelték. Magyarországon századokon át ez volt a húsvéti áldozás határnapja, vagy elsőáldozás, ezért kapta az „áldozócsütörtök” nevet.

Az ünnep teológiai jelentése, hogy dicsőségesen lezárult Jézus földi működése, többet már nem jelenik meg. Áldozócsütörtöktől kezdődik az a kilenc nap (*novena*), amely a Szentlélek kiáradására készít föl.

Magyarországon ma, húsvét hetedik vasárnapján ünnepeljük Áldozócsütörtököt, Urunk mennybemenetelének ünnepét. A mai nap a liturgia az üdvösségtörténet eseményét segít átélni újra. Már a kezdőénekekben az Apostolok cselekedeteiből ismert angyali kérdéssel találkozunk: *Galileai férfiak, mit álltok itt az éghez nézve?* Az olvasmány és az evangélium is a negyvenedik nap eseményének részesévé tesz, látjuk, amint Jézus a mennybe emelkedik. Eltávozása a földről szimbolikus, már-már liturgikus esemény, hiszen addig is csak mint megdicsőült, föltámadott jelent meg, tértől és időtől meg nem kötözve, és ezután is megtehetné, az „ég”, a „menny” sem köti őt jobban helyhez. Mégis jelképes cselekedetével tanítani akar bennünket arra, hogy ezzel a negyven napos közöttünk járásával véglegesen befejezte földi működését közöttünk. Ez után már nem tanít, nem tesz csodákat, nem látjuk őt. Mindent megkaptunk már, ami az üdvösséghez szükséges, egyet kivéve, a Szentlelket, melyet megígér, és az apostoloknak kilenc napos várakozása, a kereszténység első virrasztó „kilencede” után elküld. Ez a kilenced megjelenik a liturgiában is: a pünkösdig hátralévő napok mise és zsolozsma könyörgései egyaránt a Szentlelket várják, kéri az Atyától a Vigasztaló elküldését.

A mennybemenetel dramatizáló megjelenítés. A középkorban helyenként a mise evangéliuma után egy Jézus képet vagy szobrot húztak fel a szentélyből a templom padlására, a húsvéti gyertyát pedig elvitték az oltár mellől, hogy ezzel is megtapasztalni segítsék a nap misztériumát: az eltávozott Úr látványa után a hit korszaka következik. Van azonban, ami nem egyszerűen dramatizáló kedv kérdése. Ez pedig a liturgikus megemlékezés időpontjának a kérdése. Jézus egy héttel húsvét előtt vonult be Jeruzsálembe, ezért ünnepeljük körmenettel virágvasárnap. Kereszthalála előtti nap ülte utolsó vacsoráját apostolaival, amit mi is nagycsütörtökön ünneplünk. A húsvéti ünnepeket lezáró zsidó pünkösdkor, ötvenedik nap szállt le a Szentlélek az apostolokra, amit mi is az ötvenedik napon celebrálunk. A nagyböjtöt azért kezdjük szerdával, hogy a szimbolikus negyven napi böjt ideje kiteljék húsvétig. Mint egy mostoha gyerek áll itt a mennybemenetel ünnepe, a negyvenedik nap, Áldozócsütörtök vasárnapra téve. Ha a liturgia az üdvösségtörténet eseményeit jeleníti meg, akkor az ünneplések ugyan úgy nem lehetnek esetlegesek, ide-oda tologathatók. Azon túl a Szentlélek-várás kilencedének logikáját is lerontja ez a változtatás. A liturgia, miként a mennybemenetel maga is, nagy hitet kíván tőlünk. Hitet, hogy a maguk idején megült ünnepek akkor is adnak valamit, ha azok kicsit kényelmetlenebb időben történnek.¹

Pünkösöd ünnepe

A Pünkösöd a húsvéti idő záróünnep. Neve a πεντεκοστής (pentekosztész), ötvenedik szóból ered. Húsvét vigíliája mellett hosszú időn keresztül a mai nap is keresztelési nap volt. A húsvétihoz hasonló vigíliás ünneplés kapcsolódott hozzá (olvasmányok, mindenszentek litániája, vízszentelés, stb.).

Az olvasmányok a Szentlélek eljövételéről szólnak, a prefáció Pünkösöd titkáról szól.

Pünkösdkor szekvenciát éneklünk (*Veni sancte Spiritus*, XI. század), majd a mise kettős *allelujával* fejeződik be. Eloltják a húsvéti gyertyát és a keresztút közelében helyezik el. (Számos helyen Pünkösöd másodnapját, vagy Pünkösdhétfőt is tartanak. A liturgikus előírások szerint a Szentlélekről szóló szentmisét lehet mondani, de a húsvéti idő nem hosszabbodik meg). Pünkösödnek nincs nyolcada, mert záró, teljessé tevő ünnep, nem pedig valami újnak a kezdete.

¹ FÜZES Ádám, *Áldozócsütörtök – Mennyemenetel*, Új Ember, (2003) 22 (2860) 2.

A nagyböjti idő

Hamvazószerdától virágvasárnapig

Története

Quadragesima – negyven nap.

A IV. században 40 napig készültek a keresztségre. A 40 nap szimbolikájához mozzanatok a Bibliából: Jézus 40 napig böjtöl, Mózes 40 napig böjtöl a törvény kihirdetése előtt, 40 éves pusztai vándorlás, Illés 40 napig megy a Hóbre, Jónás 40 napos bűnbánatra hívja Ninivét.

Az első három század üldöztetései között az Egyház szó szerint a föld alá kényszerült. Nagy Konstantin türelmi rendelete után azonban módjában állt, hogy az Úr negyvennapos böjtölésének mintájára kialakítsa a negyvennapos előkészületi időt. A hangsúly akkoriban a keresztség szentségére való előkészületen és annak a Húsvétal való kapcsolatán volt. A későbbi századokban a felnőtt keresztelesek elmaradása miatt elveszítette ezt a jellegét és átalakult a bűnbánattartás és a böjtölés idejévé. A nagyböjt kezdőnapja először vasárnap volt, de mivel a keresztyének vasárnap nem böjtöltek, ezért a 7. századtól néhány nappal korábban, szerdán kezdték a nagyböjti időt (6x6=36, a maradék 4 nap az első vasárnap előtt). A „hamvazó” melléknevet azért kapta ez a nap, mert a vezeklőruhák megáldásakor a bűnbánók hamuval hintették meg magukat. Ez a gyakorlat – a hamvazás – mindmáig megmaradt.

A vasárnapi szentírási olvasmányok az „A” évben a keresztség szentségével kapcsolatosak, vagyis a keresztelezésre való felkészülés idejét idézik (szamariai asszony, a vakonszületett meggyógyítása és Lázár feltámasztása). A „B” évben Krisztus személye és a megváltás áll középpontban („bontsátok le ezt a templomot...”; „fel fogják emelni az Emberfiát”; „ha a búzaszem nem hull a földbe”). A „C” évben az egyéni megtérés szükségessége a fő gondolat. Ezért olvassuk a terméketlen fügefáról, a tékozló fiúról és a házasságtörő asszonyról szóló példabeszédeket.

Általános tudnivalók

A nagyböjti idő bűnbánati jellege miatt a következő előírásokat kell megtartani:

- az orgona csak az ének kíséretére szorítkozhat;
- vasárnapokon és hétköznapokon (főünnepek kivételével) elmarad a Dicsőség, az Alleluja helyett *Tractust* vagy evangélium előtti verset éneklünk;
- az oltárokon nincs virág díszítés;
- hangos mulatozást nem rendezünk;
- a liturgia színe a lila;
- nagyböjt péntekjein a hústilalom 14 éves kortól nem váltható át más jócselekedetre.

Nagyböjt kiemelkedő napjai

Hamvazószerda:

A szentmisére a bevonulás a szokott módon. A homília után történik az ünnepi misén a hamu megáldása és szenteltvízzel való meghintése. A hívek hamvazása után szokott rendben folytatódik a mise. A többi szentmisén és nagyböjt 1. vasárnapján a helyi szokások szerint van a hamvazás.

A hamu az előző évi virágvasárnapi barkákból készül és figyelmeztet a mulandóságra. Hamvazószerda szigorú böjti nap, húst nem fogyasztunk, háromszor eszünk és legfeljebb egyszer(sem) lakunk jól.

Nagyböjt 4. vasárnapja: Laetare vasárnap

Ezen a vasárnapon a nagyböjt szigorúsága enyhül, szólhat az orgona, az oltárt virággal lehet díszíteni és a liturgia színe a rózsaszín.

A Nagyböjt felén túl értünk. A keresztelendők már letették első vizsgáikat, örül az Anyaszentegyház, hogy új tagokkal gyarapszik. A Húsvét felé tartó negyven napos böjti, sivatagi vándorlásunknak javarésztét megtéve örömmel állunk meg. Már szinte ide látszik Jeruzsálem, Isten városa. A mise énekei között többször is visszatérő 121. zsoltár eredetileg a Jeruzsálembe zarándoklók örömeke volt, amellyel beléptek a fáradságos út végén a Szent Városba. A mi zarándoklásunk is e város felé tart, csak már nem annyira a földi metropolisz utunk célja, hanem az Örök, Mennyei Jeruzsálem. Az a hely, ahol már a Bárány világossága fog ragyogni, mely mindnyájunk igazi hazája.

A transzcendens örömmel párhuzamosan a természet is kivirult: tavasz van. Rómában ilyenkor a már színpompásan virágba borult rózsákat áldotta meg a pápa. Később egy arany rózsát szentelt, melynek belsejében kis szivacs illatszert rejtett. Ezt a rózsát aztán előkelő nemeseknek ajándékozta öszentsége. Ezekről a rózsákról kapta a mai nap miseruhájának színét is, ezért enyhül rózsaszínre a nagyböjti viola szín szigorúsága. Ezért szabad e napra virággal díszíteni az egyébként egyszerű nagyböjti szentélyt, sőt még az orgona is bátrabban szólhat, elő-elővillantva valamit a készülő húsvéti örömből.²

Nagyböjt 5. vasárnapja: Feketevasárnap

E vasárnap régi neve: Feketevasárnap. Ekkor számos templomban még ma is szokás viola vagy fekete lepellel letakarni a fészületeket.

Magyarországon a középkorban minden képet, szobrot és fészületet fekete lepellel takartak el, innét ered a „Feketevasárnap” elnevezés. A századok során aztán ez a lepel a nagyböjt általános színét vette magára, lila lett. A képeket, szobrokat eltakarjuk, amint virággal sem díszítjük a templomot, úgy ezekkel sem akarjuk ékesíteni Isten házát, mert az egyre közelgő Nagyhéten csak a legfontosabbakra akarunk figyelni.

A keresztek azonban másért fedjük el. Egyes korokban valóban az ékköveket is el akarták fedni, mint a Nagyhéttől idegen pompát. El akarták fedni a keresztet azért is, hogy ne váljék megszokottá. Az egész évből kiválik a Nagyhét a maga szokatlanságával. Nagypénteken majd a kinyilatkoztatás erejével jelenik meg előttünk a lepel alól lassanként előtűnő kereszt, rajta a megölt Istenfiával, a maga véres valóságában. Addig azonban, a szenvedés eme két hetében nem látjuk a keresztet, mégis ünnepeljük.

A letakarásnak van egy másik, manapság elfeledett, vallástörténetileg azonban nagyon ősi és mélyen emberi oka, értelme. A *szentet* eltakarjuk, mert azt az emberi szem nem képes felfogni. Az ókori Kelet vallásaiban ugyanúgy megtaláljuk ezt a motívumot, mint az Ószövetségi Szent Sátornál, Mózes elfödött arcánál, vagy pedig a templomi Szentek Szentjét takaró kárpitban. A liturgiában tudva-tudatlanul ma is megmaradt ez a cibóriumra akasztott vélum, a szentségi áldáskor használt vélum és egyes helyeken még a tabernákulum előtti fátyol használatában. A letakart kereszt jelzi, hogy alatta valami első látásra nem érthető, magán túl mutató jel, *szentség* van! Hiszen Nagypénteken majd szentségként, kegyelemközvetítőként jelenik meg a Kereszt. Erről beszél a prefáció is: „*a Kereszt kimondhatatlan ereje hirdeti Krisztus győzelmét és hatalmát a világ felett*”. Ez a *kimondhatatlanság*, misztérium-jelleg jelenik meg a kereszt letakarásában.³

Nagyböjt péntekjein a keresztutat egyszerű ájtatossággként vagy ünnepélyesen lehet végezni.

² FÜZES Ádám, „*Vigadozzál Jeruzsálem*”, Új Ember, 59 (2003) 13 (2852) 2.

³ FÜZES Ádám, *Elfedve de nem elfelejtve. A „Kereszt kimondhatatlan ereje” és feketevasárnapi letakarása*, Új Ember, 60 (2004) 13 (2903) 2.

A karácsonyi ünnepkör

Advent első vasárnapjától Urunk megkeresztelkedésének ünnepéig tartó időszak.

Az advent

Története és tanítása:

Eredetét nem tudjuk pontosan megállapítani, mert az egyes egyházakban különböző volt a gyakorlat. A IV. században a gallikán liturgiában már megtalálható, de itt még nem Karácsonyhoz csatlakozik, hanem a vízkereszt felnőtt keresztelésre készültek fel a keresztelendőkkel három héten keresztül.

Az V. században fényesebb lett a karácsony, mint a Vízkereszt, ez elé kerül az advent. Rómában először Nagy Szent Gergely pápa tesz bizonyosságot advent létezéséről. Négy héten keresztül készültek az Úr születésére, hétfői, szerdai és pénteki böjtöléssel. Galliában és az ambrozián liturgiában hat vasárnapot számláltak Karácsony előtt, a *Sacramentarium Gelasianum*ban még ötöt, Rómában azonban csak négyet, amely aztán általános gyakorlattá vált nyugaton.

Advent a Szent András apostol ünnepéhez közelebb eső vasárnapkal kezdődik (nov. 27-dec. 3.).

Liturgikus ünneplés: Négy adventi vasárnap van. A szentírási olvasmányok az egyes vasárnapokon a következő témákról szólnak: éberség Krisztus várásában (1. vasárnap), megtérésre való felszólítás Keresztelő Szent János prédikációja által (2. vasárnap), az Előfutár tanúságtétele (3. vasárnap) és Jézus születésének hírüladása (4. vasárnap).

A harmadik vasárnapnak külön neve is van: Gaudete vasárnap. Ezen a napon a hosszú készületi időben megfáradtakat biztatja az Egyház: „Örvendjete mindig az Úrban! Ismét mondom: Örvendjete! Mert az Úr immár közel van hozzánk!” (Introitus, Fil 4,4). Az öröm a miseruha színében is látszik: a viola rózsaszínre változik. Az oltárt virággal, a szentmisét orgonajátékkal díszíthetjük.

Advent idején templomainkban hajnali (Rorate) misét tartanak. Régen az adventi hétköznapi hajnalban a Szűzanya tiszteletére végezték a misét. Ez a mise a „Rorate coeli desuper” (Harmatozzatok egek onnan felülről) szavakkal kezdődött. Ma adventi köznapi szentmisét végzünk, melynek szövege minden nap más.

Advent jellege kettős: megemlékezés Urunk első eljövételéről, de ugyanakkor Krisztus történelem-végi, második eljövételének várása is. Ennek megfelelően advent idejét két részre oszthatjuk, amit nagyon jól kifejez a két adventi prefáció is. Az első rész (december 16-ig) a második eljövételre való várakozásról és a készenlétről szól: „Ő első eljövetelekor magát megalázva testet öltött, teljesítette a kezdettől fogva neki rendelt küldetést, és megnyitotta számunkra az örök üdvösség útját”. A második rész (dec. 17-től) már közvetlenül a karácsonyi készületre hívja fel figyelmünket: „Őt előre hirdette a próféták szózata, és kimondhatatlan szeretettel hordozta a Szűzanya, az ő közeledtét jelezte Keresztelő János, majd bizonyosságot tett arról, hogy már hozzánk érkezett”. December 17-től „erős köznapi” veszik kezdetüket. Ekkor már nem mondhatók votív misék, sem szentek emléknapijai nem tarthatók, csak

megemlékezésésként. E napok sajátosságai az *Ó antifónák*, amelyekben minden nap egy-egy messiási címmel énekelve várjuk az Üdvözítő érkezését (ennek rendes helye a vesperás Magnificat-antifónája, de a misén is énekelhetjük őket).

Advent alatt csak énekkíséretre szól az orgona. Nincs Dicsőség a szentmisékben, Alleluja azonban van.

A karácsonyi idő

A karácsonyi idő Karácsony első vecsernyéjétől Urunk megkeresztelkedésének vasárnapjáig tart.

Karácsony – Urunk születése

Karácsony története

Az ünnep kialakulásában jelentős szerepet játszott a III. századi erős eretnekség, az arianizmus. Az ariánusok tagadták Jézus istenségét. Ezzel szemben hangsúlyozták az egyházatyák és a zsinatok, hogy Jézus a Szentlélektől fogantatott és születésétől fogva Isten. A római birodalomban elterjedt egy másik pogány kultusz is: a *Sol Invictus*, azaz a „Legyőzhetetlen Napisten” kultusza. Hívei december 25-én, a téli napfordulókör ünnepelték a Nap születésnapját. Karácsony megtartását a Római kalendáriumban 354-ben találjuk meg ezen a napon. Valószínűleg már húsz évvel korábban megünnepelték a pogányok *Natale Solis* napján Krisztus születésének ünnepét, mert a keresztények számára a Fény, a Legyőzhetetlen Nap maga Jézus Krisztus (Mal 3,20), ezért került Karácsony erre a napra.

Karácsony liturgiája

Ezen a napon minden pap három misét mondhat. Ez a gyakorlat a római pápai liturgiában gyökerezik, amely a XI. századtól már a többi egyházban is elterjedt.

Nagy szent Leó pápa (440-461) idejében Karácsony napján csak a Szent Péter bazilikában volt egyetlen mise. Az éjféli mise akkor vált szokássá, amikor a római Maria Maggiore bazilikában Jézus jászolát helyezték el (ma is ott látható). Karácsony hajnalán a pápa a Szent Anasztasia templomba ment misét mondani a bizánci vértanú évfordulója alkalmából. Nagy szent Gergely pápa (590-604) idejében már mind a három szentmisét elvégezték az Örök Városban a következő sorrendben: éjféli mise a Maria Maggiore-bazilikában, hajnali a Szent Anasztasia templomban, délelőtti nagymise a Szent Péter-bazilikában.

Az éjféli mise az Úr megszületésének hírüladását mondja el, a pásztorok miséje a pásztorok köszöntését, míg az ünnepi mise bemutatja nekünk az Istenembert János evangéliumának prológusa szerint.

Az éjféli mise előtt lehet genealógiát (ünnep hirdetést), esetleg virrasztást (ÉE 1022. oldal), pásztorjátékot tartani vagy jászolba-helyezést végezni. Karácsonykor a Credo megtestesüléséről szóló részei alatt letérdelünk.

Karácsonynak nyolc napos ünneplése, oktávája vagy nyolcada van. Az Egyház szinte megállítja az időt: nyolc napon keresztül MA van, MA született a Megváltó, az Úr Jézus Krisztus. Az egész nyolcad alatt a szentmisében van Dicsőség.

Karácsony nyolcadának jeles napjai

December 26.: Szent István diakónus, első vértanú. A kereszténység első vértanúja, aki kimondta a Főtanácsban, hogy Jézus volt az a Messiás, akit a zsidó nép várt, a

nép vezetői halálra adtak. Beszéde miatt megkövezték. Gyilkosai ruhájukat egy Saul nevű ifjú farizeus lábához tették, aki megtérése után Pál apostol lett.

December 27.: Szent János apostol és evangélista ünnepe. János az egyetlen apostol, aki nem vértanúként fejezte be életét. A negyedik evangélium szerzője, három levelet és a Jelenések könyvét írta. Isten lényegének a szeretetet mondta. Az ünnepen bort szentelnek, majd körbekínálják: *Bibe charitatem Sancti Johannis!* – „Idd Szent János szeretetét!”

December 28.: Aprószentek. A betlehemi gyermekgyilkosság áldozatai voltak a Krisztus elleni hatalmak első áldozatai. Ma az abortuszok áldozataiért imádkozik az Egyház.

Szent Család ünnepe (dec. 30): A XIX. században keletkezett az ünnep, amikor a názareti otthont állították a családok példaképül. Karácsony nyolcadába eső vasárnap ünnepeljük, ha nincs ilyen, akkor 30-án.

December 31.: Év végi hálaadás. A polgári év végén közös hálaadást és lelkipásztori beszámolót tartanak misében vagy a nélkül a Te Deum eléneklésével.

Január 1.: Újév, Karácsony nyolcada, Szűz Mária, Isten Anyja. Mária istenanyaságára figyelünk a polgári év első napján és a békéért imádkozunk, ugyanis ez a béke világnapja is. Régen Jézus körülmetélkedésére is emlékeztek.

Vízkereszt – Urunk megjelenése – Epifánia

A keleti egyház ezen a napon Jézus megkeresztelkedését állította előtérbe a kánai menyegzővel együtt. Nagy Szent Leó pápa *epiphanianak* (az Úr megjelenésének) nevezi e napot és nyolc homíliában beszél a bölcsek látogatásáról. Ezt a mai napig így ünnepli a nyugati egyház. A szentmise olvasmányai a bölcsek imáadásában a népek hódolatát írják le (olvasmány), és minden népnek hirdetik az örömhírt (szentlecke, zsoltárok).

Az epifánia görög szó, a császár megjelenését jelentette. Keleten nagy vízszentelést tartottak ezen a napon és kereszteltek, ugyanis Jézus is ezen a napon lépett a Jordánba, hogy ott megkeresztelkedjék.

Jézus megkeresztelkedéséről és a kánai menyegzőről csak a zsolozsmában emlékezik meg ezen a napon a nyugati egyház (pl. II. Magnificat-antifóna: „Három csodát ünneplünk ezen a szent napon: Ma a csillag elvezette a bölcseket a jászolhoz, ma borra lett a víz a menyegzőn, ma a Jordánban Krisztus felvette János keresztségét, hogy üdvözítsen minket, alleluja”). Vízkereszt utáni vasárnapon Jézus megkeresztelkedésének ünneplésével fejeződik be a karácsonyi idő. A borcsoda köznap evangéliumba került át.

A keleti egyház már a IV. század elejétől ünnepelte e napon Jézus megjelenését, epifániáját. A kifejezés a császári udvarból származott és azt jelölte, amikor az uralkodó ünnepélyesen bevonult egy városba, megmutatva pompáját és hatalmát. Ezen a napon emlékeztek meg Jézus Krisztus születéséről és a Jordánban való alámerítkezéséről. A nyugati egyház csak a IV. század vége felé vette át ezt az ünnepet, amikor a Megtestesülést már karácsonykor, december 25-én tartották. Ezért ez a nap maradt a megjelenése, a Jordánbeli alámerítkezéséhez társult aztán a három királyok érkezésének eseménye, majd pedig a kánai menyegzőn történt borcsoda. Az evangélium nyugaton véglegesen a napkeleti bölcsek érkezésének története maradt, azonban a zsolozsma laudesében és vesperásában az evangéliumi kantikum antifónái megőrizték e hármasság megjelenés emlékét.

Amint látjuk, az ünnep tartalma túl mutat a három király alakjának megjelenésén a betlehemekben. Egyrészt megnyilvánult előttük Isten a csillag feltűnésében, másrészt a betlehemi kisdobban felismerték a megnyilvánuló Istenfiát, istenként hódoltak előtte a nemzetek képviselői. A Jordánnál történő alámerítkezésnél Jézus felett megnyílt az ég, és az Atya fiaként mutatja be Jézust, aki a

keveseknek megnyilvánuló istensége birtokában kezdi meg három éves tevékeny időszakát. János evangéliumában Jézus fellépése, istenségének megnyilvánulása nem a betlehemi barlanghoz, nem is Keresztelő Szent János alámerítéséhez kötődik. Nála Jézus először a kánai menyegzőn, anyja figyelmeztetésére a megszorult háziakon segít, amikor a vizet borra változtatja. Istenségének első megnyilvánulása szimbolikus, azt sugallja, hogy azért jött, azért működik közöttünk, hogy ünnepelni, boldogulni tudjunk.

A liturgia folytatója az epifániának. A maga eszközeivel áll oda a közénk érkező Isten mellé. A liturgiában a királyát fogadó nép nem tart drágának aranyat, tömjént, drapériákat, éneket, időt, munkát, hogy a megnyilatkozó Isten elé tegye felajánlási adományként, hódolata jeléül. Isten olyan alázatos, hogy e nélkül is közénk tud jönni, de ha nem ismerjük fel és nem hódolunk előtte minden erőnkkel, akkor mi leszünk szegényebben a Királlyal.⁴

Gyertyaszentelő Boldogasszony – Urunk bemutatása – február 2.

Története: A Karácsony utáni negyvenedik napon Kelet és Nyugat egyaránt megtartja Jézusnak a jeruzsálemi Templomban való bemutatásának ünnepét. A görög liturgia a találkozás ünnepének nevezi (*hüpapante*), mert ekkor találkozott Krisztus az emberiséggel Simeon és Anna prófétaasszony személyében. Az agg Simeon énekét imádkozza az Egyház minden este a *Completoriumban* (Befejező imaóra). „Bocsásd el most Uram szolgádat...” A nyugati liturgiában Szűz Mária tisztulása (*purificatio*), illetve a fény ünnepe lett (*candeleria*). Mivel ekkor történik a gyertyák megáldása, ezért Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepének is nevezik.

Az ókori Rómában ezen a napon fáklyás engesztelő körmenet volt (*Amburbale*), amelyben a pogány rómaiak körbejárták a város bálványszobrait. Ennek megkeresztelése rendelt el gyertyás körmenet ezen a napon I. Sergius pápa (687-701).

Liturgiája: A szentmise a gyertyák megszentelésével kezdődik (a szentélyen kívül, a bejáratnál vagy mellékoltárnál, oldalkápolnában), majd a gyertyás körmenet következik. Karácsonykor ünnepeltük Krisztust, mint születő fényt, Vízkeresztkor ez a Fény megjelent, most pedig mi megyünk égő lámpással a Völegény elé. A körmenet jelenti még a Templomba először érkező Jézust is. A körmenet után a szentmise a Gloria éneklésével folytatódik, a bűnbánati rész elmarad.

Az évközi idő

Az üdvösség történetének ünneplésén kívül még van harminchárom, esetleg harmincnégy hét a liturgikus év folyamán, amelyet évközi időnek nevezünk. Az évközi idő két részből áll: az első időszak összeköti a karácsonyi és húsvéti időt (Urunk megkeresztelkedését követő hétfőtől húshagyó keddig), a második időszak a húsvéti idő befejezése után (Pünkösdszombat utáni hétfő) a liturgikus év végéig tart.

Az Egyháznak az a szándéka, hogy hívei minél teljesebben részesüljenek az Ige, a Szentírás terített asztalánál. Ezért a vasárnapi szentírási szakaszokban hároméves váltás van, amit „A”, „B” és „C” évként jelölünk meg. Az „A” évben Máté evangéliumát, a „B” évben Márk evangéliumát (a nyári vasárnapokon az örök élet

⁴ FÜZES Ádám, „Három csodát ünneplünk...”, Új Ember, 60 (2004) 1 (2891) 2.

kenyeréről János evangéliumának 6. fejezete) és a „C” évben Lukács evangéliumát halljuk. János evangéliuma a nagybőjti időben kerül olvasásra, ezért az évközi időben nem szerepel. Az ószövetségi olvasmányok kiválasztása az evangélium témája szerint történik, míg a szentleckét folyamatosan olvassuk az apostoli levelekből.

A hétköznapiakon a páros és páratlan években az olvasmány, illetve szentlecke változik az éveknek megfelelően, az evangélium mindkét évben ugyanaz.

A húsvéti és a karácsonyi időszak egy-egy üdvtörténeti eseményre irányítja a figyelmet, az évközi idő Urunk messiási küldetésére és tetteire fordítja a figyelmet.

Ünnepek az esztendő folyamán

Az üdvösség történetének eseményeit folyamatosan szent megemlékezéssel ünnepli az Egyház (*temporale*). Azonban ezen kívül van egy másik ünneplési rend is, amely a naptári napokhoz igazodik (*sanctorale*). Ezekben a napokon lehetnek az Úr ünnepei, a Boldogságos Szűz és a szentek ünnepei.

Az Úr ünnepei

Szentháromság vasárnapja

A húsvéti idő befejezése, vagyis Pünkösd utáni első vasárnap. A VI-VII. században az arianizmus elleni prédikációkban előkerül a Szentháromság témája. A VIII. századból ismerünk Szentháromság-prefációt. 800 körülről tudunk votívmiséjéről. 1000 körül a bencések pünkösd utáni vasárnap tartják ünnepét. II. Sándor pápa (1061-1073) fölöslegesnek tartotta ezt az eszmei ünnepet, mindazonáltal nagyon elterjedt. XXII. János pápa tette kötelező ünnepnappá az avignoni fogságban 1334-ben.

A szentírási olvasmányok az „A” évben a Szentháromságot mint a szeretet közösségét mutatják be, amely kinyilatkoztatja irgalmát. A „B” év a szentháromsági személyek üdvözítő tetteit mutatja be az Isten népének körében, a „C” év pedig a Szentháromság titkának mélységeit tárja elénk. Ezt a gondolatot tükrözi a könyörgés és az ünnep prefációja: „Mennyei Atyánk, te elküldted a világba Fiadat, az igazság igéjét és a megszentelő Szentlelket, és ezzel kinyilatkoztattad belső életed csodálatos titkát”. – „Te egyszülött Fiaddal és a Szentlélekkel együtt egy Isten és egy Úr vagy, nem személy szerint való egységben, hanem három személyben és mégis egyetlen lényegben”.

Úrnapja, Krisztus szent testének és vérének ünnepe

Főünnep. Szentháromság vasárnapját követő csütörtök, de számos országban, így nálunk is, az utána való vasárnap tartják. Középkori eredetű ünnep, amely a nyugati eukarisztikus tisztelet gyümölcse. 1209-től Lüttichi Szent Julianna látomásai adtak indítást, majd Úrnapját IV. Orbán pápa tette kötelezővé az egész Egyház számára 1264-ben. A XIX. században bevezetett, július 1-jei Jézus szent vére ünnepét a II. Vatikáni Zsinat utáni naptárreform ide kapcsolta, így lett a jelenlegi név: Krisztus szent testének és vérének ünnepe. Az ünnep szövegeit Aquinói Szent Tamás írta.

Költeményei közül ismertek a *Lauda Sion* (az ünnep sequentiája ÉE 577) és az *Adoro te devote* himnusz (ÉE 157).

A szentírási szakaszok az élet kenyeréről („A” év), a szövetség áldozatáról („B” év) és az emberi élet nélkülözhetetlen táplálékáról („C” év) szólnak. A XIII. századtól szokás ezen a napon a szentmise ünneplését körmenettel is kiegészíteni.

A szentmise a szokott rendben történik. Szekvenciát lehet énekelni (*Lauda Sion*). Ez alkalommal két nagy ostyát konszekrál a pap. Az egyiket magához veszi áldozáskor, a másikat az áldoztatás után a szentségtartóba helyezi.

Az áldozás utáni könyörgés után a pap fehér palástot ölt. Ezután tömjénezés következik, majd vélumot terítenek a pap vállára és a nép felé fordulva éneklí: Üdvözlégý Oltáriszentség... A körmenet rendje: a helyi szokás szerint foglalja el a helyét az énekkar és a kántor. Gondosan összeállított énekrenddel kell irányítani a résztvevők énekét. A körmenet a virágszőnyeggel feldíszített úton megy az első oltárhoz. Megérkezvén a ministránsok kétoldalt sorfalat alkotnak. A pap leteszi az Oltáriszentséget. Ezután tömjénezés következik. Az evangélium eléneklése után ének, könyörgés, majd ismét tömjénezés. Az áldás után a ministránsok sorfala összezárul, és a körmenet megy tovább a következő oltárhoz. Négy oltárt állítanak. A körmenet után a templomba visszatérve eléneklí Te Deum-ot (Téged Isten dicsérünk).

Jézus Szentséges Szívének ünnepe

Főünnep az Úrnapiját követő hét péntekjén. Szent János evangélista hívja fel a figyelmet (19,33-34) Krisztusnak lándzsával átdöfött oldalára, amely nemcsak Jézus halálát és feltámadását tanúsítja, hanem istenemeri szeretetéről beszél.

Tiszteletét a jezsuiták a XVI. században terjesztették. Az újkori tisztelet elindítója Alacoque Szent Margit vizitációs nővér (†1690) magán-kinyilatkoztatása a XVII. században. XIII. Kelemen pápa ismerte el 1765-ben az ünnepet, IX. Pius vezette be 1856-ban a világegyházban. Ez az ünnep megszüntette századunkban a közömbösséget, és nagy lendületet adott az elmélyült lelki életnek. Ezért századunk pápai gyakran buzdították e tiszteletre az Isten népét. Manapság is elterjedt az elsőpénteki szentáldozás, amely a lelki előrehaladás egyik biztosítéka.

Ezen az ünnepen valamennyi szentírási olvasmány az Isten szeretetéről beszél. A szentmise prefációja is ezt emeli ki: „Ő csodálatos szeretetből életét áldozta, s a keresztfán magasba emelve odaadta önmagát értünk; majd vér és víz ömlött sebhelyéből, mely átszúrt oldalán nyílt, hogy onnét jöjjenek létre a szentségek, melyekkel Egyházát élteni, és mindenki vonzódjék az Üdvözítő feltárt Szívéhez, mindig örömmel merítve az élet vizéből, melyet az üdvösség forrása bőséggel áraszt.”

Krisztus Király ünnepe

Az főünnepet XI. Pius pápa rendelte el 1925-ben a Niceai Zsinat 1600 éves évfordulója alkalmából. Ezen a zsinaton emelte ki az Egyház Jézus istensége mellett az ő valóságos emberségét is. Így megilleti a teremtett világ hódolata és az emberiség feletti uralom.

A szentírási olvasmányok Jézusról, a nép pásztoráról („A” év), az Ő országáról („B” év) és a béke királyáról („C” év) szólnak. A prefáció összefoglalva mondja el az ünnep tanítását: „Te egyszülött Fiadat, a mi Urunkat, Jézus Krisztust az öröm olajával örök főpappá és a mindenség királyává tetted, hogy a kereszt oltárán tökéletes engesztelő áldozatul felajánlja önmagát, és véghezvigye az emberek megváltásának

szent művét. [...] az ő országa igazság és élet, kegyelem és szentség, igazságosság, szeretet és béke”.

Könyörgő napok és évnegyedes idők

Búzaszentelő (ápr. 25.) a pogány Robigalia ünnepe volt Rómában. A jó termésért Keresztjárom napok: Gallia, V. század, köremenetek Mennybemenetel előtt három napig.

Kántorböjtök: quattuor tempora, évnegyedes böjtök, hálaadó imádságok évszakonként a föld terméséért.

A Boldogságos Szűz ünnepei

Az Egyház megkülönböztetett szeretettel tiszteli a Szűz Máriát, akit elszakíthatatlan kötelék fűz Fiához, Jézushoz. Mivel teljességre nem törekedhetünk, ezért csak a főünnepeket említjük:

Szűz Mária, Isten anyja (jan. 1.)

Főünnep. XI. Pius pápa 1931-ben az Efezusi Zsinat 1500 éves évfordulója alkalmából vezette be újra Mária istenanyaságának régi ünnepét és október 11-re helyezte. Az új naptár szerint január 1-én kérjük közbenjárását, mert tőle kaptuk Jézust, az élet szerzőjét.

Urunk születésének hírüladása, Gyümölcsoltó

Boldogasszony (márc. 25.)

Keleti eredetű ünnep, Jézus születése előtt kilenc hónappal. Latin neve *Conceptio v. Annuntiatio Domini*. Időpontja nyugaton több helyen a nagyböjt miatt áthelyezésre került, végül a VI. századtól megállapodott e napon. Keleten a Szent Háromnappal együtt is ünneplik, nyugaton azonban egybeesés esetén innét, illetve Húsvét nyolcadáról Fehérvásárnap utáni hétfőre helyezik.

Szűz Mária mennybevétele, Nagyboldogasszony (aug. 15)

Főünnep. Már az V. században Jeruzsálemben e napon: az Istenszülő napja. Neve lehet *natale, dormitio*. A gall liturgia VI-VII. században jan. 18-án ünnepelte, Rómában már a VII. századtól e napon tartották.

XII. Pius pápa 1950. november 1-én nyilvánította ki hittételként az Egyház meggyőződését, hogy a Boldogságos Szűznek semmi köze sem volt a testi halálhoz, vagyis testével és lelkével együtt felvitetett a mennyei dicsőségbe. Az egyházi hagyományban Mária elszenderüléséről, mennyei születésnapjáról és mennybevételéről olvashatunk.

Szűz Mária, Magyarok Nagyasszonya, Magyarország

főpatrónája (okt. 8)

Főünnep. Szent István király halála előtt országát Szűz Mária oltalmába helyezte. A millennium alkalmából, 1896-ban XIII. Leó pápa október második vasárnapjára, Szent X. Pius pápa október 8-ra helyezte ezt az ünnepet. Ez a nap a római Szent Péter bazilikában lévő Magyarok Nagyasszonya kápolnának felszentelési évfordulója (1980). A Boldogságos Szűz közbenjárására nyert számtalan jótéteményért hálálkodunk a szentmise könyörgésében, első szent királyunk rendelkezéséből tekintjük őt Nagyasszonyunknak és Patrónánknak. Az áldozás utáni

könyörgésben közbenjárására kérjük, hogy a veszélyektől megszabaduljunk és egyetértők legyünk.

A Boldogságos Szűz Mária Szeplőtelen Fogantatása (dec. 8)

Főünnep. Az ünnep első nyomai a VIII. században már megtalálhatók keleten, a IX. században került át nyugatra. IV. Sixtus pápa 1477-ben felvette a római egyház ünnepei közé. Szent V. Pius kiterjesztette az egész egyházra a XVI. században. IX. Pius pápa 1854-ben kihirdette a Szeplőtelen Fogantatás dogmáját, és ez kiemelte az ünnep jelentőségét. A szentmise prefációja tartalmazza az ünnep mondanivalóját és a dogma tartalmát: „Te megőrizted a Boldogságos Szűz Máriát az áteredő bűn minden szennyétől, és kegyelmed teljességével méltóvá tetted arra, hogy ő legyen Fiadnak édesanyja”.

A szentek ünneplése

A megkereszteltek egész közössége Isten népe, „szent nemzet” (1Pét 2,9). A szentek tisztelete a vértanúk tiszteletével kezdődött, akik életük feláldozásával, a legtökéletesebb tanúságtétellel nyerték el a mennyei dicsőséget. Később a legkiválóbb püspököket, majd a különböző korok nagyjait tisztelték szentként az Egyház elismerése folytán. A személyek jelentősége szerint egyeseket az egész egyetemes egyház ünnepl (pl. Szent Péter és Pál apostolok), másokat csak az egyes egyházmegyék, vagy országok (pl. Szent Imre herceg) vagy szerzetesrendek (pl. Savio Szent Domonkos).

Azért ajánlja az Egyház tiszteletüket és ünneplésüket, mert életükben Urunk csodálatra méltó vonásai nyilvánultak meg, amelyek miatt követendő példaképeink.

SZENT ZSOLOZSMA

Az Imaórák liturgiájáról megtanulandókat lásd Várnagy Antal tankönyvében. Kérdések a tételjegyzékben.

A zsolozsmáról bővebben a következő félévben különőadást hallgathatnak az érdeklődők.

A III. rész kérdései**Lexikális tudnivalók a skabellumra**

1. Húsvét nyolcada (mettől meddig, nevei, zárónapja, történeti jellege).
2. Áldozócsütörtök (hivatalos neve, ideje, tartalma).
3. Pünkösöd (hivatalos neve, ideje, tartalma, felkészítő időszaka, nyolcada).
4. A negyvenes szám szentírási előfordulásai (min. 5 db.).
5. Nagyböjt története (kinek, mikortól, milyen időszaka).
6. Nagyböjt liturgikus tudnivalói.
7. Hamvazószerda liturgikus tudnivalói.
8. Laetare vasárnap (melyik az, liturgikus tudnivalói).
9. Feketevasárnap (melyik az, története, liturgikus tudnivalói).
10. Advent története.
11. Advent időszakai és tartalmuk, lit. jellegük.
12. Karácsony története.
13. Karácsony miséi, liturgiája.
14. Karácsony nyolcada, a napok pontos felsorolásával.
15. Vízkereszt (hivatalos neve, ideje, története, tartalma).
16. Gyertyaszentelő Boldogasszony (hivatalos neve, ideje, története, tartalma).
17. Szentháromság vasárnapja (hivatalos neve, ideje, története, tartalma).
18. Úrnapja (hivatalos neve, ideje, története, tartalma).
19. Jézus Szentséges Szíve (hivatalos neve, ideje, története, tartalma).
20. Krisztus Király (hivatalos neve, ideje, története, tartalma).
21. Szűz Mária ünnepei (hivatalos nevek, idők, tartalmuk, min. 4 db.).
22. A zsolozsma ószövetségi és patrisztikus gyökerei.
23. Szent V. Pius pápa zsolozsmáskönyve (neve, kiadásának dátuma, újdonsága).
24. VI. Páp pápa zsolozsmáskönyve (neve, kiadásának dátuma, újdonsága).
25. Az új zsolozsmáskönyv magyar kiadásai.
26. A Laudes és a Vesperás bemutatása (jellege, szerkezete, elemei, végzése).
27. Az Olvasmányos imaórák bemutatása (jellege, szerkezete, elemei, végzése).
28. A Napközi imaórák bemutatása (jellege, szerkezete, elemei, végzése).
29. Az Invitatórium és a Completorium bemutatása (ua.).

Kifejtendő témák a skabellumra (esszé tételek)

30. A húsvéti idő ünnepei, kiemelt napjai.
31. A nagyböjt.
32. A karácsony ünneplése, kapcsolódó ünnepei.
33. Advent.
34. Krisztusünnepek az év folyamán.
35. A zsolozsma teológiája az Egyház életében

Éljen a tavasz és a vizsgaidőszak! ☺